

Sinan Kazancı

Öğretim Görevlisi Dr., Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Blaje Koneski Filoloji Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Üsküp/Kuzey Makedonya
Lecturer Doctor, University of Ss. Cyril and Methodius, Blaze Koneski Faculty of Philology/Department of Turkish Language and Literature, Skopje/North Macedonia

eposta: sinankazanci29@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4376-7773> - RorID: <https://ror.org/02wk2vx54>

Atıf/Citation: Kazancı, S.. 2024. Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/38, 124-147.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1368049>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi /Received:	28.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted:	14.01.2024
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2024

FETTAH EFENDİ'NİN ŞİİRLERİNİN SÖZ VARLIĞI, KAVRAM ALANI, BAZI DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Öz

Balkan ülkeleri içerisinde yer alan Kuzey Makedonya, asırlar boyu Türklerin ve dolayısıyla da Türkçenin yaşadığı önemli bir coğrafya olmuştur. Bu coğrafyada geçmişten günümüze Türkçenin bayraktarlığını yapan birçok şair ve yazar yetişmiştir. Bunların hayat hikâyeleri ve ortaya koydukları eserlerin araştırılıp incelenmesiyle, özelde Balkan Türk edebiyatı, genelde ise Türkoloji için önemli sonuçlar elde edilebilecek, karanlıkta kalmış hususlar gün yüzüne çıkarılabilecektir.

Halk arasında Fettah Efendi olarak bilinen Abdülfettah Rauf, Balkan şehirlerinden birisi olan Üsküp'te 1910-1963 yılları arasında yaşamış bir âlim ve şairdir. Kısa sayılabilecek ömrüne rağmen binlerce şiiri vardır. Uzun süre çeşitli nedenlerden dolayı yayınlanamayan bu şiirler, Fettah Efendi Derneği tarafından yapılan çalışmalarla 2021 tarihinden itibaren kitaplar halinde yayınlanmaya başlanmıştır.

Balkan Savaşlarının ardından bölgede uygulanan politikalar, bu politikalardan ötürü yaşanan göçler, kültürel değişimler, II. Dünya Savaşı sonrası bölgede meydana gelen siyasal değişiklik ve diğer İslam coğrafyalarında ortaya çıkan sıkıntılar karşısında Fettah Efendi, duygu ve düşüncelerini şiirleriyle ifade eder. Bu şiirlerde İslam'ı ve İslamî değerleri, vatan, millet ve tarih sevgisi gibi konuları kendine has üslubuyla işler.

Bu çalışmada 2021-2023 yılları arasında yayınlanmış, içerisinde Fettah Efendi'ye ait toplam 424 şiirin bulunduğu beş kitap incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

doküman inceleme yöntemi ve nicel araştırma yöntemlerinden dijital analiz yöntemi kullanılmıştır. Dijital analiz için öncelikle eserlerde yer alan bütün şiirler *metin belgesi (txt.)* formatına dönüştürülmüştür. Dönüştürülen bu format, *AntConc*, *Voyant Tools* ve tarafımızca hazırlanan *KelimeAra* analiz programlarında işlenerek şiirlerde kullanılan kelimelerin sıklık ve bağlam sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçların grafiklere dönüştürülmesinde ise *Excell* programı kullanılmıştır.

Fettah Efendi'nin şiirlerinde en sık kullanılan kelimeler ve bazı kelime gruplarının analizi yapılarak şiirlerindeki söz varlığı, kavram alanı, bazı dil ve üslup özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fettah Efendi, söz varlığı, kavram alanı, dil ve üslup.

VOCABULARY, CONCEPTUAL AREA, LANGUAGE AND SOME STYLISTIC FEATURES OF FETTAH EFENDI'S POEMS

Abstract

North Macedonia, located among the Balkan countries, has been home to Turks. Therefore, it has become an important geography where Turkish language lives. In this geography, many poets and writers who have become the flag bearers of Turkish language have been educated from the past to this day. By researching and examining their life stories and the works they produced, important results can be obtained for Balkan Turkish literature in particular and Turkology in general, and issues that remain in the dark can be brought to light.

Abdülfettah Rauf, popularly known as Fettah Efendi, is a scholar and poet who lived in Skopje, one of the Balkan cities, between 1910 and 1963. Despite his short life, he has thousands of poems. These poems, which could not be published for a long time for various reasons, have started to be published in books since 2021, with the work carried out by the Fettah Efendi Association. Fettah Efendi expresses his feelings and thoughts through his poems in the face of the policies implemented in the region after the Balkan Wars, the migrations and cultural changes that occurred due to these policies, the political changes that occurred in the region after the Second World War, and the problems that arose in other Islamic geographies. In these poems, he deals with topics such as Islam and Islamic values, love of homeland, nation and history in his unique style.

In this study, five books published between 2021 and 2023, containing a total of 424 poems by Fettah Efendi, were examined. In the study, document review method, one of the qualitative research methods, and digital analysis method, one of the quantitative research methods, were used. For digital analysis, all poems in the works were first converted into text document format. This converted format was processed in *AntConc*, *Voyant Tools* and the *KelimeAra* analysis programs prepared by us, and the frequency and context results of the words used in the poems were obtained. Excel program was used to convert the obtained results into graphics.

By analyzing the most frequently used words and some word groups in Fettah Efendi's poems, the vocabulary, conceptual area, language and some stylistic features of his poems were tried to be determined.

Key Words: Fettah Efendi, vocabulary, conceptual area, language and style.

Giriş

Türklerin Balkanlarda varlık göstermeleri çok eski tarihlere dayanır. Osmanlıların bölgedeki fetihleriyle birlikte Anadolu'dan Balkanlara iskân ettirilen Türklerle birlikte Balkanlardaki Türk nüfusu giderek artar. Fetihlerle birlikte Osmanlı medeniyetinin izleri de bölgede kendisini gösterir. Bu şekilde Türklerle diğer etnik gruplar yaklaşık olarak beş yüz yıl bir arada huzurlu bir şekilde yaşarlar.

Fransız ihtilalinden sonra baş gösteren milliyetçilik, hürriyet gibi kavramların dünya milletleri arasında hızla yayılmasıyla birlikte ayaklanmalar olur, savaşlar meydana gelir. Nihayet Balkan Savaşları ve hemen arkasından meydana gelen I. Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı bu bölgedeki topraklarını kaybeder.

Balkan Savaşları sonrası bölgede çok hızlı sosyal ve siyasal değişimler meydana gelir. Bu değişimlere ve baskılara dayanamayan çok sayıda Türk vatandaşı yerini, yurdunu, evini barkını bırakarak Türkiye'ye göç eder. Tam da bu olayların yaşandığı zamanlar Üsküplü Fettah Efendi'nin yaşadığı yıllara denk gelir. O, Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrinde 1910 tarihinde dünyaya gelmiştir. Fettah Efendi'nin öğrencilerinden Bekir Sadak bu tarihi 1911 olarak verir (Sadak 1989: 27). Makedonya Devlet Arşivi'nde ise Fettah Efendi'nin doğum tarihi olarak 5 Şubat 1912 (Kaya 2008: 125) kaydı vardır. İlköğreniminden sonra Üsküp'teki Meddah Medresesi'ne kaydolar. 1929-1934 yılları arasında burada okuyan Fettah Efendi 15 Nisan 1934 tarihinde mezun olur (Kaya 2008: 126). Medresede almış olduğu eğitim onun şahsî ve edebî kişiliğinin oluşmasında önemli bir rol üstlendiği için burada okutulan dersleri anmak gerekir: Sarf, Nahv, İştikak, Belâgat, Aruz, İlm-i Âdâb-ı Münazara, İlm-i Vaz, Mantık, Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Akâid ve Kelam, Usûl-i Hadis, Hadis, Tefsir derslerinin yanı sıra Başmüderris Ataullah Kurtiş zamanında (1923-1936) Osmanlıca Yazı ve İmla, Hüsn-i Hat, Usûl-i Kitâbet, Türk Dili ve Edebiyatı, Hesap, Eşya İlmi dersleri de medresenin müfredatına eklenmiştir (Ali 2011: 91-95).

Fettah Efendi, icazetini aldıktan sonra medresede müderris olarak çalışmaya başlar. Daha sonra medresenin başına geçer. Meddah Medresesi'nin kapatıldığı 1944 yılına kadar da bu görevini sürdürür (Kaya 2008: 126-127).

Fettah Efendi'nin bundan sonraki hayatı oldukça sıkıntılı geçer. Vatan, millet, cemiyet, din, iman, şuur, ahlak, fazilet gibi konulara dair fikirlerinden dolayı nazarları üzerine toplar. Birkaç arkadaşıyla birlikte 1947 yılında tutuklanırlar ve altı yıl hapse mahkûm olurlar.

Hapishanede zor günler geçiren Fettah Efendi, 1952'deki aftan yararlanarak hapisten çıkar¹. Makedonya Devlet Arşivi'nde çalışmaya başlar ve vefat tarihi olan 1963 yılına kadar da bu görevi ifa eder (Kaya 2008: 130-147).

Âlim ve şair olan Fettah Efendi, kısa sayılabilecek ömrüne bir külliyat oluşturacak kadar şiir sığdırmıştır. Hatta hapishane yıllarında yazmış olduğu binlerce mısraı, başına tekrar iş açmasın diye dostları tarafından yakılmış, yok edilmiştir (Emin, 2016: 4). Bu durum yayınlanan şiirlerde de kendini belli eder. Tarihleri belli olan şiirlere bakıldığında 1947-1952 yılları arasında sadece bir şiirin olduğu görülür. Uzun yıllar çeşitli nedenlerle yayınlanamayan bu şiirleri, Fettah Efendi Derneği (yeni adıyla Balkan Araştırmaları Vakfı) tarafından 2021 yılından itibaren yayınlanmaya başlanır.

Hapishane yıllarında yazmış olduğu şiirlerinin çoğu dostları tarafından imha edilen şairin, 2021-2023 yıllarında yayınlanan şiir kitaplarındaki tarihleri verilmiş şiirlere bakıldığında 1957'de 14, 1958'de 11, 1959'da 51 şiir yazdığı veya dikte ettirdiği görülür. "Dikte ettirdi" diyoruz, çünkü o, çok kolay şiir yazabilme kabiliyetine sahip birisidir. Bu konuda öğrencisi Bekir Sadak, Meddah Medresesi'nin kurucusu Ata Efendi ile onu karşılaştırırken "Fettah Efendi daha parlak, daha zengin bir zekâyâ sahipti. Hayal ufku geniş, muhakeme gücü yeterli ve susmak bilmeyen bir natıka, düşünüp söyleme niteliği..." ifadelerini kullanır (Kaya 2008: 146).

Yöntem ve Teknik

Çalışmada, 2021-2023 yılları arasında yayınlanan, içerisinde Fettah Efendi'ye ait toplam 424 şiirinin bulunduğu beş kitap incelemeye tabi tutulmuştur. İncelemede, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi ile nicel araştırma yöntemlerinden dijital analiz yöntemi kullanılmıştır. Dijital analiz için öncelikle eserlerde yer alan bütün şiirler metin belgesi (txt.) formatına dönüştürülmüş, dönüştürülen bu format, *AntConc*, *Voyant Tools* ve tarafımızca hazırlanan *KelimeAra* programlarında işlenerek şiirlerde kullanılan kelimelerin sıklık ve bağlam sonuçları elde edilmiştir. Elde edilen bazı sonuçların grafiğe dönüştürülmesinde ise *Excell* programı kullanılmıştır. *AntConc* programından alınan 57637² veri içerisinde birçok yapı (izafet kesresi olan -ı, -i'ler; atf vavları, kesme işaretinden sonra gelen ekler vs.) çıkarıldıktan ve tarafımızca hazırlanan *KelimeAra* programında kontrol edildikten sonratoplam beş eser üzerinden yapılan bu çalışma için, istenilen sonuçları elde etmede yeterli olacağı öngörülerek, incelemeye alınacak kelimelerin tekrarlanma sıklığının en az yirmi³ ile sınırlandırılması uygun görülmüştür. Tablolara alınan kelimelerin karşılarında

¹ Sevba Abdula'nın vermiş olduğu bilgiye göre Fettah Efendi'nin hapse giriş ve çıkış tarihleri 07 Temmuz 1947 – Aralık 1953'tür (Görüşme tarihi: 31 Ocak 2023).

² Program metin içerisinde geçen her türlü yapıyı [aynı seslerin bütün kullanımlarını (gülü, güldü gibi), izafet kesreleri, atf vavları, kesme işaretinden sonra ayrılan yapıları vs] dâhil ederek bu sonucu vermektedir.

³ Hiciv kavram alanına ait söz varlığı bu sınırlandırmaya dahil edilmemiştir.

verilen kullanım sıklığı rakamları, onların metinlerde almış olduğu bütün ekler (Arapça veya Farsça ekler ile fiilimsi ekleri hariç) göz önünde bulundurularak hesaplanmıştır. Eldeki verilerin analizi sonucunda Fettah Efendi'nin söz varlığı, kavram alanı, bazı dil ve üslup özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. En Sık Tekrarlanan Kelimeler ve Bunların Tasnifi

En sık tekrarlanan kelimeler isimler, fiiller, sıfatlar, zamirler, zarflar, edatlar, bağlaçlar, ünlemler olarak kullanım sıklığına ve metinlerdeki yaygın görevlerine göre tablolar halinde tasnif edilmiş daha sonra da bu tablolarda geçen kelimelerin köken bakımından dillere dağılım yüzdelerini görmek için grafiklere dönüştürülmüştür.

1.1. İsimler

Kullanım sıklığı en fazla olan isimler tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. İsimler

Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı	Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı
1	var	327	72	yiğit	45
2	gönül	208	73	sîne	45
3	cihân	178	74	nağme	45
4	yok	177	75	vicdân	44
5	nûr	164	76	Vardar	43
6	yer	161	77	ağaç	43
7	Hak/Hakk	151	78	Muhammed	42
8	gül	140	79	safâ	42
9	kalb	129	80	Hâtif/Hâtifâ	42
10	aşk	127	81	kadın	39
11	dünyâ	126	82	yıl	39
12	cân	116	83	kitâb	39
13	bahâr	110	84	feryâd	38
14	Allâh	104	85	orman	38

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

15	semâ	104	86	saâdet	38
16	ses	102	87	gözyaşı	37
17	dağ	95	88	şeb	37
18	Rab/Rabb	94	89	fahr	36
19	âlem	92	90	Tanrı	36
20	çiçek	86	91	yâd	35
21	hayât	85	92	yaprak	35
22	rûh	85	93	ölüm	35
23	târîh	85	94	zulm	35
24	kuş	85	95	çimen	34
25	vatan	82	96	Hudâ	34
26	toprak	76	97	şevk	33
27	dil	76	98	şafak	33
28	gök	75	99	hasret	32
29	îmân	74	100	ışık	32
30	feyz	71	101	esrâr	32
31	yıldız	71	102	mâtem	32
32	zevk	70	103	hayrân	31
33	hüsn	67	104	fecr	31
34	yurt	67	105	âtî	30
35	zamân	66	106	hüzn	30
36	cemâl	66	107	rehber	30
37	gece	65	108	şehîd	29
38	mehtâb	65	109	hayret	29
39	yüz	65	110	kalem	29
40	gün	64	111	dilber	29

Sinan KAZANCI

41	renk	64	112	çeşm	29
42	baş	64	113	muhabbet	28
43	millet	63	114	gonca	28
44	göz	62	115	perî	28
45	cennet	61	116	envâr	27
46	insân	60	117	âvâre	27
47	arz	58	118	ezel	27
48	ömr	58	119	elem	27
49	yâr	57	120	merhamet	27
50	âteş	57	121	hüsrân	27
51	bülbül	56	122	Hâlık	26
52	mezâr	55	123	zafer	26
53	kâinât	54	124	sabâh	26
54	lütf	54	125	şems	26
55	hicrân	53	126	fasl	25
56	beşer	53	127	hikmet	25
57	taş	52	128	vücûd	25
58	su	52	129	ziyâ	25
59	cânân	51	130	Ahmed	24
60	bâğ	51	131	leyl	24
61	emel	50	132	gam	24
62	ufk	50	133	ay	23
63	zemîn	49	134	Âdem	22
64	irfân	48	135	Nebî	22
65	âşık	48	136	nefha	22
66	lâle	47	137	leylâ	21
67	dîn	47	138	vuslat	21

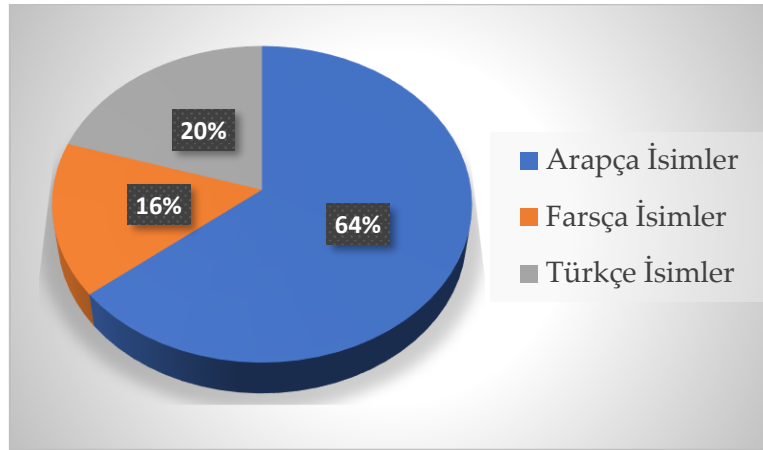

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

68	Rasûlallâh	46	139	İstanbul	20
69	melek	46	140	kıt'a	20
70	ân	45	141	medeniyyet	20
71	sevdâ	45			

Grafik 1. İsimlerin Köken Bakımından Dağılımı

1.2. Fiil ve Yardımcı Fiiller

Kullanım sıklığı en fazla olan fiil ve yardımcı fiiller tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Fiil ve Yardımcı Fiiller

Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı	Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı
1	ol-	592	25	dinle-	43
2	et-	230	26	saç-	41
3	gör-	189	27	düş-	41
4	eyle-	160	28	çağla-	38
5	kal-	158	29	gül-	38
6	gel-	128	30	dal-	38
7	bil-	125	31	yetiş-	36

8	bak-	123	32	sor-	34
9	gör-	120	33	öl-	31
10	ağla-	102	34	koy-	31
11	bul-	95	35	sus-	29
12	ver-	81	36	bekle-	29
13	bul-	81	37	sev-	27
14	dön-	80	38	ulaş-	26
15	doğ-	76	39	dol-	25
16	git-	76	40	görün-	25
17	söyle-	60	41	yıkıl-	25
18	koş-	60	42	sar-	24
19	dur-	60	43	taş-	24
20	de-	59	44	coş-	24
21	sön-	51	45	yık-	24
22	çık-	49	46	dök-	21
23	geç-	46	47	sal-	20
24	yaşa-	44			

Fiillerin hepsi Türkçe olduğundan grafik oluşturulmamıştır.

1.3. Sıfatlar, Zamirler, Zarflar

Kullanım sıklığı en fazla olan sıfatlar, zamirler ve zarflar tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Sıfatlar, Zamirler, Zarflar

Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı	Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı
1	bir	1629	40	ebedî	34
2	bu	868	41	son	34
3	o	498	42	herkes	34

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

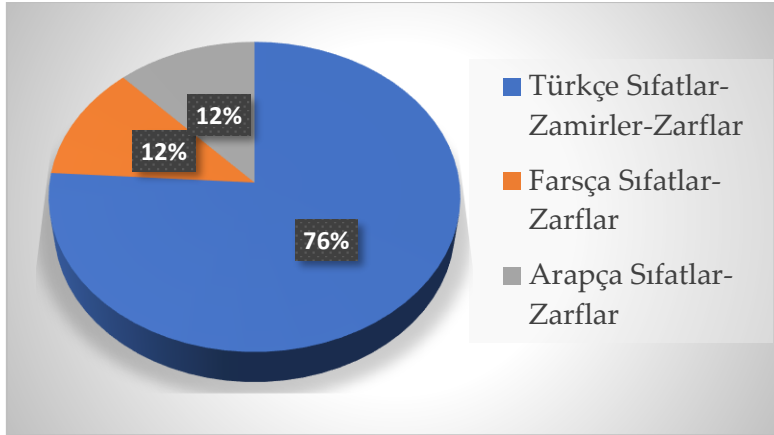
4	ne	445	43	hemân	33
5	her	437	44	kimse	33
6	sen	527	45	kimi	30
7	ben	506	46	ak	30
8	şu	187	47	koca	30
9	biz	182	48	hoş	30
10	bin	168	49	yeni	29
11	hep	142	50	öksüz	29
12	yine	136	51	yaslı	28
13	bütün	128	52	çok	28
14	güzel	112	53	hâlâ	27
15	nice	94	54	pek	27
16	şimdi	91	55	tatlı	27
17	bugün	88	56	şöyle	27
18	artık	79	57	sakin	27
19	büyük	71	58	perîşân	26
20	böyle	68	59	garîb	26
21	kim	68	60	hele	26
22	hiç	64	61	tâze	26
23	en	59	62	boş	25
24	şanlı	56	63	pembe	24
25	bunca	54	64	tek	24
26	kara	48	65	karanlık	24
27	şen	44	66	zavallı	23
28	içinde	43	67	cümle	23
29	ulu	42	68	harâb	23

30	niçin	42	69	dolu	22
31	nerde	39	70	neden	22
32	yeşil	39	71	türlü	22
33	yüce	37	72	hür	22
34	beş	37	73	şûh	22
35	nâzlı	36	74	eski	21
36	nasıl	36	75	iki	21
37	kanlı	35	76	deli	21
38	nedir	35	77	milyonla	20
39	hazîn	35			

Grafik 2. Sıfat, Zamir ve Zarfların Köken Bakımından Dağılımı

1.4. Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler

Kullanım sıklığı en fazla olan edatlar, bağlaçlar ve ünlemler tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler

Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı	Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı
1	ey	433	16	eğer	49
2	da / de	378	17	kadar	48

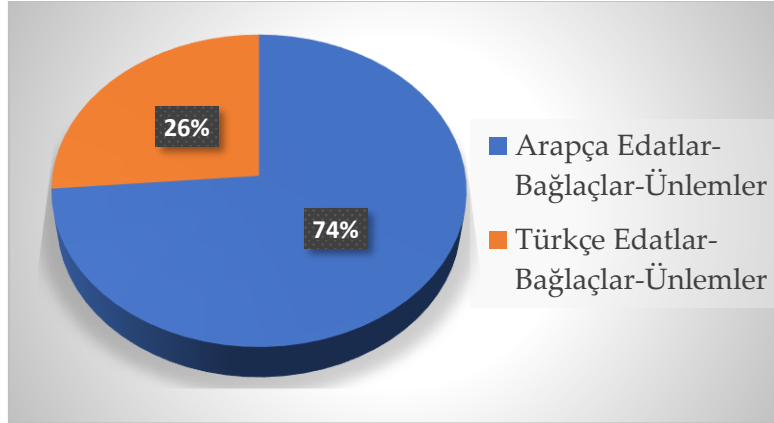

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

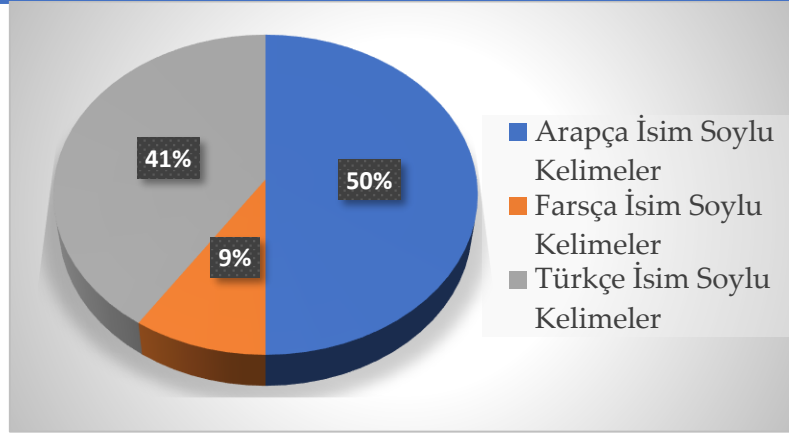
3	ile	327	18	ya	44
4	mı / mi/ mu	305	19	işte	43
5	gibi	243	20	lâkin	39
6	ki	164	21	sonra	34
7	yâ	146	22	a	33
8	ve	108	23	bile	33
9	için	87	24	evet	30
10	âh	85	25	yeter	30
11	değil	83	26	ammâ	29
12	fakat	62	27	ancak	25
13	eyvâh	56	28	yerine	22
14	ilâhî	55	29	billâh	20
15	sanki	49	30	karşı	20

Grafik 3. Edat, Bağlaç ve Ünlemlerin Köken Bakımından Dağılımı

Grafik 4. İsim Soylu Kelimelerin Köken Bakımından Toplam Söz Varlığına Dağılımı

Yukarıdaki tablo ve grafiklerde Fethi Efendi'nin şiirlerinde en sık kullandığı kelimeler ve bu kelimelerin köken bakımından yüzdeler dağılımları verilmiştir. Duygu ve düşünceleri ifade ederken kullanılan kelimelerin hepsinin görevi aynı değildir; bunlardan bazıları yardımcı kelimeler bazıları da anahtar kelimelerdir. Tanpınar'ın şiirlerinde geçen "rüya", Haşim'in şiirlerinde geçen "akşam" kelimeleri bu türdendir (Çetin 2019: 20). Anahtar kelimelerin tespit edilebilmesi sanatçıya ait eserlerin analiz edilmesiyle anlaşılabilir. Tablolarda geçen anahtar kelimelerden hareketle Fethi Efendi'nin kavram alanı ve bu kavram alanıyla ilgili yorumlar üçüncü maddede ele alınmıştır.

2. Bir Üslup Özelliği Olarak Arapça ve Farsça Yapılar

Fethi Efendi'nin şiirlerinde Arapça veya Farsça unsurlar sıklıkla kullanılmıştır. Hemen hemen bütün şiirlerinde Arapça veya Farsça kelimeler ile bu kelimelerden oluşan kelime gruplarını kullanmış, bunları şiirinin vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Bu durum almış olduğu eğitimle yakından ilgilidir. Fahri Kaya "O dönemde şiirlerini ancak yaptığı açıklamalarla anlayabiliyordum. Çünkü Fethi Rauf'un koyu bir Osmanlı Türkçesi, ya da divan şairlerinin diline benzer bir şiir dili vardı." (Kaya 2008: 146) diyerek onun dilinin dönemine göre ağır olduğunu ifade eder. Bu bakımdan Karakuş, Fethi Efendi'yi bir "neo-klasik dönem şairi" olarak nitelendirir. Kelime hazinesi bakımından zengin oluşuna dikkat çekerek Klasik döneme ait söz varlığının 1950'li yıllara taşınmasında Fethi Efendi'nin eserlerinin önemli bir rol üstlendiğini ifade eder (Karakuş 2021: 105).

2.1. Arapça Tamlamalar

Şiirlerde kullanılan Arapça tamlamaların oranı Farsça tamlamalara nispetle oldukça düşük olup sadece 11 adet Arapça tamlama tespit edilmiştir. Bu durum Osmanlı Türkçesinin de genel bir özelliği olup Arapça tamlamaların büyük kısmı makam ve mevki isimlerinde, kitap isimlerinde, kimi dinî tabirlerde ve bilhassa bilimsel terminolojide kullanılmaktadır (URL-1).

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

Keder vîrânesi kalbim o dem **beytü's-sürûr** oldu⁴

Nazar ettikçe **hayru'l-Hâlıkîn'e**⁵

Â'işe-i Sıddîka'yı **Fâtımatü'z-Zehrâ'yı**⁶

Ne var koysam bu zulmet-hâneye ad: **Hücretü'd-dacre**⁷

2.2. Farsça Tamlamalar ve Yapılar

Fettah Efendi'nin şiirleri Farsça tamlamalar bakımından oldukça zengindir. Şairin Farsça tamlama kullanmadığı şiir sayısı çok azdır. Bu tamlamaların istatistiksel sonuçları ve analizi şu şekildedir:

2.2.1. İzafet Kesreli Tamlamalar

Osmanlı Türkçesinde yabancı unsurlar bakımından en önde gelen ve en sık kullanılan dilbilgisel yapı, izafet kesreli Farsça tamlamalardır (Develi 2003: 176). Fettah Efendi'nin şiirlerinde tespit edilen bu tamlamaların sayısı **2622**'dir. Bu rakam, şairin üslup özelliğini yansıması bakımından önemlidir.

*Ne açan gonca ne bir bülbül-i nâlân kalsın*⁸

*Ey leyl-i siyeh-pûş-ı cihângîr bu müdhiş*⁹

*Artık bu denî dûzah-ı zulmü yıkacaktır*¹⁰

*Koşalım her neye mevkûf ise ihyâ-yı vatan*¹¹

Aşağıdaki tamlamada kullanılan “yeşil” kelimesi dışında, geri kalan tamlamaların hepsi Arapça veya Farsça kökenli kelimelerden oluşmuştur.

*Ezhâr-ı renk renge meşher yeşil-i çemen-zâr*¹²

2.2.2. Atıf Vavlı Tamlamalar

Kelimeler (karşıt, yakın, eş anlamlı vb.) arasında sekte meydana getirerek bir ritim oluşturan (Selçuk, 2014: 2) atıf vavlı tamlamaların sayısı **800**'dür. Fettah Efendi'nin şiirlerinde

⁴ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 46

⁵ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 24

⁶ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 163

⁷ Rauf, Zulmetten Nûra, s. 190

⁸ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 11

⁹ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 55

¹⁰ Rauf, Zulmetten Nûra, s. 137

¹¹ Rauf, Vardar, s. 66

¹² Rauf, Vardar, s. 83

genel olarak iki kelimeyle oluşturulmuş atıf vavlı tamlamalar kullanılmıştır. İki'den fazla kelimeyle oluşturulan atıf vavlı tamlama sayısı 5'tir.

*Bununçün şimdi varsa tek melâl ü ıztırâbım var*¹³

*Basma bu gönül zevk u keder mihveridir bu*¹⁴

*Beni yok okşayacak nâzlı vü nermîn bir el*¹⁵

*Hep Hind ü Sind ü Mısır u Cava*¹⁶

*Ey beşîr-i Hind ü Sind ü Çîn ü Bathâ vü Yemen*¹⁷

Atıf vavlı tamlamalarda kullanılan Türkçe kelime oranı izafet kesreli tamlamalara göre çok fazladır.

*Kar u yağmur hâlinde sana derdini saçmış*¹⁸

*Çift çift olmuş kurd u kuş*¹⁹ câbecâ vü gâh-be-gâh

*Ön ü son Allâh deyin Allâh için*²⁰

*Yer ü gök her taraf ıssız bir makber*²¹

2.2.3. Ön ve Son Eklerle Oluşmuş Farsça Yapılar

Daha çok sıfat ve zarf işlevinde kelimeler türeten bu ekler toplam 311 defa kullanılmıştır.

2.2.3.1. Ön Eklerle Oluşmuş Yapılar

Ön eklerle oluşan yapıların toplam sayısı 214 olup bu eklerin kullanım sıklığına göre sıralaması şu şekildedir: bî- (105), pür- (62), hem- (24), nâ- (15), ber- (4), der- (4).

*Bî-kesim bî-çâreyim tâb u tahammül eylemem*²²

*Gündüzün taşkın nehirlerden taşardım pür-hurûş*²³

*Yine hem-reng ü denk değil o müstesnâ endâma*²⁴

¹³ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 49

¹⁴ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 179

¹⁵ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 120

¹⁶ Rauf, Zulmetten Nûra, s. 118

¹⁷ Rauf, Na't ve Münâcât, s. 60

¹⁸ Rauf, Vardar, s. 14

¹⁹ Rauf, Vardar, s. 79

²⁰ Rauf, Vardar, s. 103

²¹ Rauf, Vardar, s. 149

²² Rauf, Vardar, s. 40

²³ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 88

²⁴ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 61

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

*Gâfil olmak nâ-sezâ âgâh için*²⁵

*Vahşî tecâvüzâta zebûn şehri-i ber-hevâ*²⁶

*Sem'imi kalbine koydumdu der-âgûş ederek*²⁷

2.2.3.2. Son Eklerle Oluşmuş Yapılar

Son eklerle oluşan yapıların toplam sayısı 97 olup bu eklerin kullanım sıklığına göre sıralaması şu şekildedir: -î (87), -nâk (2), -âsâ (2), -fâm (2), -ter- (2), -gûn (1), -vâr (1).

*Câvidânî bir visâlin rûhum olsun mahremi*²⁸

*Bir bakışta mahvedersin bir bakışta neş'e-nâk*²⁹

*Güneş görmez mezâr-âsâ zalâm-âlûde bir hücre*³⁰

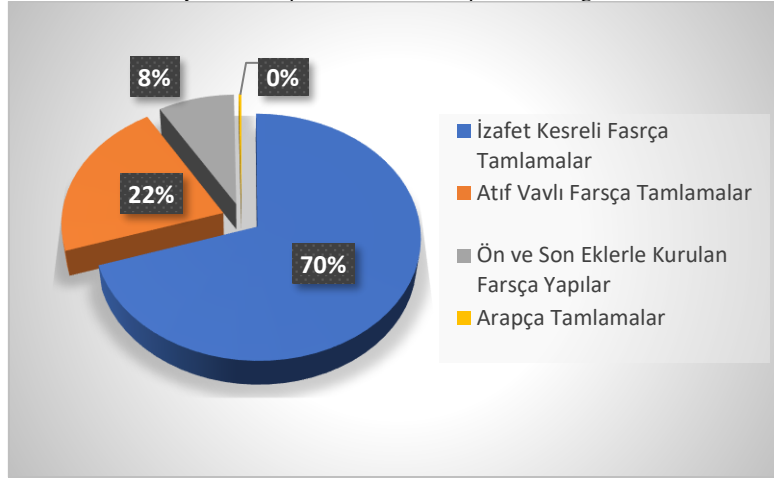
*Pusu kurmuş ölümün zill-i siyeh-fâmında*³¹

*Lokması semm-i mümît cür'ası ondan bed-ter*³²

*Çatık ebrûların zîrindeki gül-gûn yanağında*³³

*Da'vet-vâr şâdının cânlar cihânlar ma'kesi*³⁴

Grafik 5. Arapça ve Farsça Yapıların Dağılımı

²⁵ Rauf, Vardar, s. 103

²⁶ Rauf, Zulmetten Nûra, s. 116

²⁷ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 50

²⁸ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 54

²⁹ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 63

³⁰ Rauf, Zulmetten Nûra, s. 190

³¹ Rauf, Vardar, s. 71

³² Rauf, Vardar, s. 73

³³ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 87

³⁴ Rauf, Na't ve Münâcât, s. 101

3. Söz Varlığından Hareketle Fettah Efendi'nin Şiirlerindeki Kavram Alanı

Sanatçıların eserlerini okumaya başladığımızda zamanla onların hangi konular etrafında yoğunlaştıkları hususunda kafamızda bir çerçeve oluşmaya başlar. Bu çerçeveyi şekillendirenler de sanatçının temas ettiği konular, bu konuları ele alış biçimi ve sıklıkla kullandığı söz varlığıdır.

Fettah Efendi'nin şiirlerinde en sık kullandığı söz varlığından hareketle onun duygu ve düşünce dünyasına ait kavram alanı şu şekilde tespit edilmiştir.

3.1. Melankoli

Kelime olarak "hüznün hâkim olduğu ruh hâli" (Ayverdi, 2010: 792) anlamına gelen melankoli; başta tıp olmak üzere psikoloji ve edebiyat gibi alanlarda üzerinde çalışmalar yapılan ve tartışılan bir konudur. Karamsarlığın ve kederin ön plana çıktığı bu ruh halinde kişi ya da kişiler sürekli olarak "ıstırap" ve "anlaşılamama" duygusuna kapılır (Çelikörs, 2019: 326).

Balkan Savaşları'nın ardından Osmanlı bu topraklardan çekilir. Çekilen yerleri yabancılar doldurur. Yaklaşık beş yüz yılda inşa edilen bir kültür ve medeniyet hızla değişmeye başlar. İyi bir eğitim almış olan Fettah Efendi; zeki, kabiliyetli, milli ve manevi değerlerine bağlı birisidir. Vatanın düşmanlar tarafından ele geçirilmesiyle birlikte insanların yurdunu terk etmesi, İslam medeniyetine ait dini müesseselerin tahrip edilmesi, kültürel yozlaşmalar gibi durumlar karşısında bir şeyler yapmaya çalışan Fettah Efendi, bunda muktedir olamaz. Birkaç kişi dışında kendisine destek çıkan olmaz, kürsülerde vaaz vermesine müsaade edilmez. Hatta daha da ileri gidilerek düşüncelerinden ve söylemlerinden dolayı arkadaşlarıyla birlikte hapse atılır.

Sesini kürsülerden duyuramayan Fettah Efendi iç âlemine yönelir; çaresizliklerini, üzüntülerini, kaygılarını, karamsarlığını, buhranlarını hep şiirleriyle dile getirmeye çalışır. Şiirlerinin çoğunda bu hassas hâlin yansımaları görülmektedir.

Melankoli kavram alanıyla ilgili söz varlığı: "bülbul, hayât, zamân, gün, ömr, mezâr, hicrân, yıl, feryâd, sa'âdet, gözyaşı, ölüm, zulm, hasret, mâtem, fecr, hüzn, çeşm, gonca, âvâre, elem, hüsrân, sabâh, şeb, perîşân; ağla-, dön-, sön-, sus-, düş-, öl-, bekle-, yık-, dök-; kara, hazîn; kimse, öksüz, yaslı, garîb, kanlı, karanlık, deli; ey, âh, eyvâh, yeter, değil".

Yaslı bülbul yoksa kuş şeklinde feryâdım mısın?³⁵

Yetîmâne gömüldüm sen **mezâr** oldun bana **ey şeb**³⁶

³⁵ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 98

³⁶ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 52

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

*Herkes bir ölüm mâteminin hüznünü saklar*³⁷

*Girye-i hasret ü hüsrânla geçen ömre yazık*³⁸

*Her yer kapanık işte gök ağlar gönül ağlar*³⁹

*Boş geçen ömr-i perîşânıma eyvâh acırım*⁴⁰

*Ve bir kanlı zindân bütün kâ'inât*⁴¹

3.2. Ümit

Şair yaşadığı bütün olumsuzluklara rağmen ümitle ümitsizlik sürekli gider gelir. Bazen her şeye rağmen ümitli olduğunu bazen de yaşananlar karşısında karamsarlığa bürünerek ümitsiz olduğunu dile getirir. En çok da şair o eski günlerin tekrar yaşanacağını ümit eder. Ayrıca şair Rabbinden de ümidini kesmez. Onun rahmetinden, merhametinden ve günahlarını bağışlayıp kendisini affedeceğinden devamlı bahseder.

Ümit kavram alanıyla ilgili söz varlığı: “âtî, emel, sabâh, vuslat, nûr, gün, artık, doğ-”.

Yine bir gün şu batan nâzlı hilâlin doğacak

Bedr olup âlemi baştanbaşa nûra boğacak

Yurdunu zulme boğan zulmeti artık kovacak

*Bu karanlık geceye şöyle bir ak gün doğacak*⁴²

*Hiç ümîd etmez miyim ben Hâlık'ım Gaffâr iken*⁴³

*Hâl sizin olsa da bizimdir âtî*⁴⁴

*Biraz da emelden terennüm gerek*⁴⁵

*Matla'-ı nûrunla dolsun yurduma tekrâr sabâh*⁴⁶

3.3. Sevgi

Fettah Efendi'nin şiirlerinde melankoli gibi geniş bir söz varlığına sahip olan sevgi kavram alanı dört başlık altında incelenebilir.

³⁷ Rauf, Vardar, s. 100

³⁸ Rauf, Vardar, s. 73

³⁹ Rauf, Vardar, s. 99

⁴⁰ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 62

⁴¹ Rauf, Vardar, s. 69

⁴² Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 27

⁴³ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 51

⁴⁴ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 134

⁴⁵ Rauf, Vardar, s. 155

⁴⁶ Rauf, Vardar, s. 128

3.3.1. Allah ve Peygamber Sevgisi

Fettah Efendi'nin şiir kitaplarının birçoğunda Allah ve Hz. Muhammet için yazılmış birçok şiir bulunmaktadır. Özellikle *Na't ve Münâcât* kitabına alınan şiirler bu bağlamda yazılmış şiirlerdir.

Şair Allah'ı ve Peygamber efendimizi her daim yüceltirken içinde bulunduğu şartlardan dolayı yaşadığı sıkıntılardan kurtulmak istediğinde Rabbine yönelir. Yaratılan her şeyde onun tecellisini görür ve ona teslim olur. Dua eder, yakarışlarda bulunur. Peygamber efendimizi de çok seven şair, ona tazimde bulunur, onu yüceltir ve ona olan sevgisini devamlı olarak ifade eder. Bu şekilde sıkıntılarından uzaklaşmaya çalışır.

Allah ve peygamber sevgisi kavram alanıyla ilgili söz varlığı: “gönül, nûr, Hak, kalb, aşk, cân, Allâh, Rab, rûh, dil, hüsn, cemâl, yâr, âteş, cânân, Rasûlallâh, sevâ, Muhammed, Tanrı, Hudâ, hayrân, rehber, merhamet, rahmet, Hâlık, şems, hayret, Ahmed, Nebî, fahr; yetiş-; büyük, ulu, yüce, yâ, ilâhî”.

*Kâ'inâta verdi hayret doğdu Fahr-i Kâ'inât*⁴⁷

Cân âlemine cân ulu cânâna gönül ver

*Timsâl-i cemâl Ahmed-i zî-şân'a gönül ver*⁴⁸

*Evet ben hakkı sevdim hakkı bildim hakka dil verdim*⁴⁹

*Doğup nûrlattı dünyâyı cemâlin yâ Rasûlallâh*⁵⁰

*Nâz u istiğnâ yeter artık usandım merhamet!*⁵¹

*İlâhî! İzzet sanadır cümle delîlidir İlâhî!*⁵²

*Büyük Muhammed'in, Ulu Rehber'in*⁵³

*Yâ Rab! Ne irâdem, ne şu'ûrum; sana döndüm*⁵⁴

3.3.2. Vatan Sevgisi

Fettah Efendi vatanını çok seven birisidir. Onu her şeyiyle dağıyla, taşıyla, ovasıyla, suyuyla çok sever ve sürekli bunlardan bahseder. Karakuş onu bir “vatan şairi” olarak nitelendirir (Karakuş, 2021: 31). Onun şiirlerinin genel mevzusunu teşkil eden hâlden şikâyet

⁴⁷ Rauf, *Na't ve Münâcât*, s. 101

⁴⁸ Rauf, *Vardar*, s. 113

⁴⁹ Rauf, *Yine Vatan İçin*, s. 46

⁵⁰ Rauf, *Na't ve Münâcât*, s. 71

⁵¹ Rauf, *Garâmî Parçalar*, 147

⁵² Rauf, *Vardar*, s. 157

⁵³ Rauf, *Vardar*, s. 26

⁵⁴ Rauf, *Yine Vatan İçin*, s. 53

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

ve maziye duyulan özlem hep vatanında meydana gelen olaylardan kaynaklanır. Vatanında yaşanan olumsuzluklara tahammül edemeyen Fettah Efendi; dertlerini, sıkıntılarını Vardar'a, Vodna'ya anlatır. Kaderinden, düşman eline geçmiş vatanında, küçük bir mezar yerini kendisinden esirgememesi son isteğidir.

Vatan sevgisi kavram alanıyla ilgili söz varlığı: “vatan, yurt, toprak, millet, Vardar, yâd, bâğ, dağ, mezâr”

Hüsn-i dehrin haclegâhı bir mezâra dönmesin⁵⁵

Yıkılıp gitti yazık zulm ile mebnâ-yı vatan

Boğulup mahvoluyor gadr ile ebnâ-yı vatan⁵⁶

Sardı bir âteş-i hüsrân küle yurdu çevirir⁵⁷

Safâlı bâğını ağyâra sundun ey kaderim

Esirgeme bana sen bâri bir mezâr-ı vatan⁵⁸

Bir ata yâdı her avuç toprağı

Geçmişin andacı her yaprağı

Hepsi bizim gökleri, bâğı, dağı⁵⁹

3.3.3. Tarih Sevgisi

Hâlden hoşnut olmayan şair sürekli olarak geçmişe gider. Ecdadı olan Osmanlıya hayranlığını ve Osmanlının Balkan topraklarındaki beş yüz yıllık hâkimiyetini her daim dile getirir. Çünkü Osmanlı, Balkanlarda bir İslam medeniyeti inşa etmiştir. Fettah Efendi birçok şiirinde mazinin ihtişamından ve bu ihtişamı meydana getiren padişahlardan, kahramanlardan övgüyle söz eder. Bunun yanı sıra Balkan Savaşlarından sonra Osmanlının bu topraklardan çekilmesiyle birlikte yüzlerce yıllık İslam medeniyetine ait izler silinmeye başlanması Fettah Efendi'ye büyük bir üzüntü verir ve tekrar o eski günlerin geri gelmesi için Allah'a yakarışlarda bulunur.

Tarih sevgisi kavram alanıyla ilgili söz varlığı: “târîh, şân, yâd, yiğit, zafer, zamân; şanlı, koca, hür; a; coş-, taş-”

Şanlı târîhimizi şân ile te'bîd edelim⁶⁰

⁵⁵ Rauf, Vardar, s. 75

⁵⁶ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 66

⁵⁷ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 67

⁵⁸ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 69

⁵⁹ Rauf, Yine Vatan İçin, s.70

⁶⁰ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 14

Yücelt **târîhinin** nâmûsunu **hür** nâmını yükselt⁶¹

On asır âleme **şân** vermiş olan ikbâlim⁶²

Zaferle dolu bir **târîhin** sesi⁶³

Sel gibi tûfân gibi sen **coş** ve **taş**!⁶⁴

Dönmez mi ilâhî o meserretli **zamânlar**⁶⁵

Ey **yiğit** oğlu **yiğit** söndü neden âmâlin⁶⁶

3.4. Din

Fettah Efendi dinine bağlı olup İslami değerlerin bozulmaması için mücadele eder. Sürekli olarak çevresinde bulunanlardan, üzerlerindeki ataleti atmalarını, çalışıp çabalamalarını, Kuran okuyarak bilinçlenmelerini, hayatın faniliğini ve ölümün insanı her an takip ettiğini, kötü huylarından vazgeçip günaha düşmemelerini, sorumluluk şuuruna sahip olmalarını, Allah'a ibadet edip ibadet yerleri olan camileri boş bırakmamalarını ister. Gelecekte dini ayakta tutacak nesillerin yetiştirilmesi gerektiğini vurgular. Geçmişte ve günümüzde din ve vatan uğrunda mücadele etmiş Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Hamza, Hz. Sa'd, Kılınçarslan, Osman Gazi, Murad, Yiğit Paşa, Yıldırım, Yavuz, Süleyman, Cezayirli Cemile, Mehmed Fikri Efendi gibi mücadele edilmesini, gerekirse şehit olunması ister.

Din kavram alanıyla ilgili söz varlığı: "îmân, şehîd, irfân; milyonla; koş-, ulaş-"

Yâ Rab bize mekârim-i **irfânı** durma saç⁶⁷

Haydi o gâzîlere kalk **koş ulaş**!⁶⁸

Haklıya yardım eden Tanrı'ya **îmânım** var⁶⁹

Milyonla şehîdin bu uğurda kanı aktı⁷⁰

3.5. Hiciv

Fettah Efendi şairliğinin yanı sıra âlim bir kişidir. İslam ahkâmını iyi bilen ve ona göre yaşamayı kendisine düstur edinen birisidir. Vatanında düşmanların ayak seslerinin daha fazla duyulur olması, Osmanlının inşa ettiği İslam medeniyetine ait maddi veya manevi unsurların

⁶¹ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 30

⁶² Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 33

⁶³ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 125

⁶⁴ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 69

⁶⁵ Rauf, Garâmî Parçalar, s. 182

⁶⁶ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 26

⁶⁷ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 120

⁶⁸ Rauf, Yine Vatan İçin, s. 69

⁶⁹ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 31

⁷⁰ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 101

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

hızlı bir değişim ve yok oluş içerisinde girmesi şairi sarsar. Olanlar karşısında Müslüman kesimden hatta beraber okuduğu arkadaşları ve ders verdiği öğrencilerinden dahi bir ses çıkmaz. Bu durum karşısında sözünü esirgemeyen şair doğruları söylemekten kaçınan din adamlarına, vefasızlık gösteren eski arkadaşlarına ve öğrencilerine, söylediklerine kulak asmayan ahaliye en ağır ithamlarda bulunur, lanetler okur, beddualar eder.

Hiciv kavram alanıyla ilgili söz varlığı: “medeniyyet, zillet, it, şeytân, köpek, illet, küfrân, eşek, zelîl, kahpe, şebek; kör, miskîn; geber-, saldır-, havla-”.

Sezâdır **gebersin** zulme sapanın⁷¹

Gözlerini açmaya koştukça **kör** milletin

Gözlerimi çıkardı izi tozu **zilletin**⁷²

Dermânı yokmuş meğer **küfrân** denen **illetin**⁷³

Hakk'ı tanıtmak için okuttuğum talebe

Şeytân kalfası oldu tuğyân etti galebe⁷⁴

Bilmem şu **eşekler** bu ziyâretle ne bekler

Bin Ka'be tavâf etse hâcı olmaz **eşekler**

Sûrette eğer benzese de hûyda ve soyda

Arslan olamaz sen de bilirsin ki **köpekler**⁷⁵

Yâ Rabbî! Ne acı istihzâdır bu

Mutlakâ **zillate** bir cezâdır bu⁷⁶

Üştü bin **it** başına çiğnedi kutsal vatani⁷⁷

3.6. Tabiat Unsuları ve İnsan Uzuvarları

Fettah Efendi'nin şiirlerinde evrene, tabiata ve insan uzuvlarına ait birçok kelimenin sıklıkla kullanıldığını görürüz. Bu durum onun dış dünya ile olan alakasının bir göstergesidir. Şair duygu ve düşüncelerini ifade ederken bu unsurlardan sıkça yararlanmış, onları şiirlerinin birer malzemesi haline getirmiştir.

⁷¹ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 134

⁷² Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 35

⁷³ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 35

⁷⁴ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 36

⁷⁵ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 145

⁷⁶ Rauf, Vardar, s. 36

⁷⁷ Rauf, Zulmetten Nûr'a, s. 31

Tabiat unsuları ve insan uzuvları ile ilgili kavram alanı: semâ, gök, ay, güneş, yıldız, dağ, taş, çiçek, yaprak, çimen; baş, göz.

Daldımdı temâşâ-yı zemîn seyr-i **semâya**

Senin asıl kaynağın başı dumanlı **dağlar**

Ay doğsa, **güneş** parlarsa, renk renk **çiçek** açsa

İşte o günün akşâmı **yıldızlı** bir akşâm

Güneş doğmuş yüzünde goncalar açmış dudağında

Dalsam o tatlı **gözlere** içsem nigâhını

Sonuç

Halk arasında Fettah Efendi olarak bilinen Abdülfettah Rauf'un beş şiir kitabı üzerinde yapılan söz varlığı analizi ve bu analiz sonuçlarının tahlil edilmesiyle elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Çocukluğu Balkan Savaşları ile I. Dünya Savaşı yıllarına rastlayan, bu savaşlardan sonra meydana gelen yıkımlara, sosyal ve kültürel değişimlere şahit olan; almış olduğu medrese eğitimiyle hem dini hem de edebî bakımlardan donanımlı hâle gelen; dünyaya niçin geldiğinin şuurunda, milli ve manevi değerlerine bağlı olan Fettah Efendi'nin yazmış olduğu şiirler muhteva bakımından Mehmet Kaplan'ın "devir-şahsiyet-eser" üçlemesini ispatlar niteliktedir.

2. Şiirlerde en sık tekrarlanan kelime türü isimlerdir. İsimlerin fazla olması bir üslup özelliğinden ziyade, dil bilgisel bir gerçektir. Fiil, fâile bağımlıdır.

3. Şiirlerin söz varlığını oluşturan isim soylu kelimelerin % 50'si Arapça, % 41'i Türkçe, % 9'u da Farsça kelimelerden oluşmuştur. Fiillerin tamamı ise Türkçedir. Arapça kelimelerin fazla olması, şairin almış olduğu eğitimle ilgilidir.

4. Şiirlerde 2622 izafet kesreli, 800 atıf vavlı olmak üzere toplam 3422 Farsça tamlama ile Farsça ön ve son eklerden oluşan 311 yapı tespit edilmiştir. İzafet kesreli tamlamalarda sadece bir yerde kullanılan "yeşil" kelimesi dışında Türkçe kelimenin kullanılmadığı görülmüştür. Fettah Efendi'nin Farsça yapılar, özellikle izafet kesreli tamlamalara, fazlaca yer vermesi hem Osmanlı Türkçesinin karakteristik bir özelliğini yansıtmaması hem de onun dil ve üslup özelliğine dair bir fikir vermesi bakımından önemlidir.

5. Fettah Efendi'nin şiirlerinde en sık kullanılan söz varlığının melankoli kavram alanına ait olduğu görülmüştür.

6. Onun şiirleri, hayatın ve bu hayatın baş aktörü olan insanın bir amacının olması gerektiğini sorgulayan bir yapıya sahip olduğu için hikemî; insanlara dini ve ahlaki bilgiler ve

Fettah Efendi'nin Şiirlerinin Söz Varlığı, Kavram Alanı, Bazı Dil ve Üslup Özellikleri

nasihatler vererek onlara faydalı olmayı amaçladığı için didaktik; gönül dünyasında meydana gelen hisleri yansıttığı için lirik; olumsuzluklar karşısında tepkisiz kalanları eleştirerek nefretini dile getirdiği için hicvî; vatan, millet, tarih, şehitlik, yiğitlik gibi ulvi değerleri yücelttiği için de hamasî özellikler taşır.

Kaynakça

- Ali, Muhammed. 2011. "Ataullah Kurtiş Efendi Yönetimindeki Meddah Medresesi". *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 85-106.
- Ayverdi, İlhan. 2010. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Çelikörs, Sefa. 2019. "Tezer Özlü'de Melankoli". *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 2(2), 323-334.
- Çetin, Nurullah. 2019. *Şiir Çözümleme Yöntemi (16. baskı)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Develi, Hayati. 2003. *Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I*. İstanbul: Eko Ofset.
- Emin, Leyla Şerif. 2016. "Şiirleriyle Savaşıp Onuruyla Ölen Bir Aziz: Fettah Efendi". *BAL-TAM Türklük Bilgisi, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi* 25, 183-186.
- Hayber, Abdülkadir. 2011. *Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Karakuş, Ertuğrul. 2021. *Üsküp'ün Âkif'i Balkan Şairi Üsküplü Abdülfettah Rauf'un Şiiri Üzerine Makaleler*. İstanbul: Kriter.
- Kaya, Fahri. 2008. "Tasavvuf Şairlerimizden Fettah Rauf Efendi", *Makedonya Türklerinden İz Birakanlar, Köprü Derneği Divan Yayıncılık ve Multimedya Birimi*, 123-147.
- Rauf, Abdülfettah. 2021. *Yine Vatan İçin*. Üsküp: İdefe Yayınları.
- Rauf, Abdülfettah. 2022a. *Zulmetten Nûra*. Üsküp: İdefe Yayınları.
- Rauf, Abdülfettah. 2022b. *Garâmî Parçalar*. Üsküp: İdefe Yayınları.
- Rauf, Abdülfettah. 2022c. *Vardar*. Üsküp: İdefe Yayınları.
- Rauf, Abdülfettah. 2023. *Na't ve Münâcât*. Üsküp: İdefe Yayınları.
- Sadak, Bekir. 1989. "Rumelide Bir Şair Fettah Efendi-1" İstanbul: İslami Kültür, Sanat ve Edebiyat, 4, 27-29.
- Selçuk, Bahir. 2014. "Divan Şiirinde Ritmik Bir Unsur: Atıf Terkipleri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 24(1), 1-11.
- URL-1. Arapça İsim Tamlamaları. <https://fasiharapca.com/arapca-isim-tamlamalari/28078>
- Erişim Tarihi: 06.04.2023

